

10^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

ΤΜΗΜΑ Α1

Β' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ
2. ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ
3. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ
4. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΥΤΗ
5. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ
6. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ
7. ΟΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
8. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ (BULLYING)

1. ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο σχολικός εκφοβισμός - bullying είναι ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας που εμφανίζεται σε πολλές χώρες του κόσμου και αναφέρεται στη χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή συνομήλικων παιδιών. Έχουν διατυπωθεί αρκετοί ορισμοί, στην προσπάθεια να βοηθήσουν στην κατανόηση του φαινομένου.

Αναφέρεται το bullying ως ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας που εμφανίζεται σε πολλές χώρες του κόσμου, σε ένα εύρος συμπεριφορών και χαρακτηριστικό του είναι η χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή συνομήλικων παιδιών με στόχο να προκληθεί πόνος ή αναστάτωση⁷. Ο βίαιος αυτός εκφοβισμός που παρατηρείται ανάμεσα στους μαθητές, αναφέρεται στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς⁸ με στόχο άτομα που είναι δύσκολο να υπερασπιστούν τον εαυτό τους⁹. Εκείνο που διαφοροποιεί το είδος αυτό βίας από τα υπόλοιπα μέσα σε μία κοινωνία είναι ότι η σχολική βία αναφέρεται στην επιβολή της βούλησης ενός μέρους προς ένα άλλο με σκοπό την πρόκληση ζημιάς ή βλάβης μέσα στα πλαίσια, όπως, της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ένας εξίσου ενδιαφέρον ορισμός είναι εκείνος που αναφέρει ότι ο σχολικός εκφοβισμός - bullying είναι η κύρια μορφή με την οποία εμφανίζεται η σχολική βία και αποτελεί εσκεμμένη πράξη, που αποσκοπεί στην πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου και στην υποταγή του θύματος.

Σχετικά με τη διεθνή βιβλιογραφία, ένας ευρύς ορισμός αναφέρει ότι bullying είναι όταν ένας μαθητής επανειλημμένα είναι εκτεθειμένος σε αρνητικές ενέργειες εκ μέρους ενός ή περισσότερων άλλων μαθητών, οι οποίες εκδηλώνονται ως μορφές βίαιης ή επιθετικής συμπεριφοράς. Το bullying, ακόμη, συνεπάγεται έλλειψη ισορροπίας στη δύναμη μεταξύ των ατόμων που εκφοβίζουν και του θύματος, καθώς το δεύτερο καθίσταται αδύναμο να υπερασπιστεί τον εαυτό του και παραμένει αβοήθητο μπροστά στους άλλους, γεγονός που οι ειδικοί ονομάζουν μία ασύμμετρη δύναμης σχέση. Επιπλέον, στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται ο ορισμός σύμφωνα με τον οποίο το bullying είναι μια επιθετική συμπεριφορά η οποία είναι σκόπιμη και περιλαμβάνει έλλειψη ισορροπίας της ισχύς ή της δύναμης. Συχνά, επαναλαμβάνεται πάνω από μία φορά και μπορεί να πάρει πολλές μορφές. Έρευνα έχει καταδείξει ότι μπορεί να διαρκεί για σύντομο χρονικό διάστημα, με το 19% των περιστατικών να διαρκεί για ένα χρόνο¹⁵, παιδιά να έχουν εκφοβισθεί κάποια στιγμή στη σχολική τους φοίτηση, άλλα να εκφοβίζονται πολλές φορές μέσα στη ίδια εβδομάδα και άλλα να είναι χρόνια θύματα¹⁶.

Στους ορισμούς για το bullying θα πρέπει να συμπεριληφθεί και εκείνος που έχει διατυπωθεί από τους Besag και Olweus. Οι ίδιοι περιγράφουν το φαινόμενο ως τη χρήση τη δύναμης ή της θέσης κάποιου για να εκφοβίσει, πληγώσει ή ταπεινώσει ένα άλλο άτομο με λιγότερη δύναμη ή χαμηλότερη θέση. Οι ίδιοι αναφέρουν, ακόμη, ότι το bullying πρέπει να διακρίνεται από άλλες ομοιόβαθμες επιθέσεις ή συγκρούσεις

,ότι πάντα προϋποθέτει την ανισομέρεια μεταξύ του ατόμου που εκφοβίζει και του θύματος. Ο Olweus παραθέτει, επίσης, τη διαφορά του bullying με το «πείραγμα» στα πλαίσια του παιχνιδιού. Το «πείραγμα» αυτό συνήθως συμβαίνει μεταξύ φίλων και δεν περιλαμβάνει την πρόκληση σωματικού πόνου των άλλων. Από την άλλη μεριά, ο σχολικός εκφοβισμός συμβαίνει ανάμεσα σε παιδιά τα οποία δεν είναι φίλοι. Η χαρακτηριστική ανισορροπία δύναμης που υφίσταται και αναφέρθηκε σε προηγούμενο σημείο, οφείλεται στο γεγονός ότι ένα παιδί τυχαίνει να είναι πιο μεγαλόσωμο ή δημοφιλέστερο ή ακόμη στο ότι μπορεί κάποια παιδιά να συνωμοτούν εναντίον κάποιου άλλου. Το «πείραγμα» μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε εκφοβισμό αν συμβαίνει για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα και το σημαντικότερο όταν το παιδί αισθανθεί ότι οι πράξεις των άλλων δεν διέπονται από αστείο και δεν γίνονται μέσα στα όρια του παιχνιδιού.

2.ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Ο σχολικός εκφοβισμός, ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιεί ο δράστης για να βλάψει το θύμα, παίρνει διάφορες μορφές. Έτσι διακρίνουμε τους εξής τύπους εκφοβισμού (Boulton, Καρέλλου, Λανίτη, Μανούσου & Λεμονή, 2001. Espelage & Swearer, 2003. Κωνσταντίνου & Ψάλτη, 2007. Olweus Bullying Prevention Program, 2007α. Sharp & Smith, 1994. Suckling & Temple, 2001):11

- Τον άμεσο ή σωματικό εκφοβισμό (physical bullying): ο θύτης μεταχειρίζεται φυσική βία, όπως γρονθοκοπήματα, κλωτσιές, σπρωξιές, καθώς επίσης άρπαγμα ή / και φθορά της ατομικής ιδιοκτησίας.
- Το λεκτικό εκφοβισμό (verbal bullying): εδώ ο δράστης πειράζει κατ'επανάληψη το στόχο του και σε ενοχλητικό για τον δεύτερο βαθμό, τον κοροϊδεύει, του κολλάει παρατσούκλια, τον βρίζει και τον προσβάλλει γενικότερα με λόγια και βωμολοχίες.
- Τον έμμεσο ή κοινωνικό εκφοβισμό (indirect/social/relational bullying): σε αυτήν τη μορφή σχολικού εκφοβισμού τα μέσα που μεταχειρίζεται ο δράστης, ή κατά κανόνα οι δράστες, είναι η κοινωνική απομόνωση του θύματος και ο αποκλεισμός του από την παρέα, μέσω της χειραγώγησης της ομάδας ομηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, οι δράστες συσπειρώνονται σε μία κλίκα και πολύ συντονισμένα αγνοούν το συμμαθητή ή τη συμμαθήτριά τους, τους κάνουν να αισθάνονται αόρατοι, δεν τους επιτρέπουν να παίξουν ή τους αναθέτουν τα πιο δυσάρεστα καθήκοντα στις ομαδικές δραστηριότητες, τρέχουν να τους κρυφτούν (δείχνοντας επιδεικτικά ότι θα ήθελαν να τους εγκαταλείψουν) και γενικά τους περιφρονούν.
- Τον οπτικό εκφοβισμό (visual bullying): αυτός πραγματοποιείται όταν ο δράστης γράφει ένα προσβλητικό για το θύμα σημείωμα και το περνάει στους συμμαθητές τους από χέρι σε χέρι ή το τοποθετεί σε περίοπτη θέση στο σακίδιο του θύματος ή στο ντουλάπι του.

- Τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό (cyberbullying): ο δράστης χρησιμοποιεί ηλεκτρονικά μέσα, παραδείγματος χάριν συντάσσει και προωθεί μηνύματα σε κινητά τηλέφωνα ή e-mails. Αυτή η σύγχρονη μορφή εκφοβισμού έχει παρατηρηθεί κατά κόρον στην Αγγλία, τον Καναδά και τις Η.Π.Α. (Smith, 2006) και εκδηλώνει επεκτατικές τάσεις προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Καπατζιά & Συγκολλίτου, 2009). Βέβαια ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός λαμβάνει χώρα κυρίως εκτός σχολείου· μπορεί όμως να υλοποιηθεί και κατά τη διάρκεια των σχολικών μαθημάτων που περιλαμβάνουν χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή.
- Το σεξουαλικό εκφοβισμό (sexual bullying): ο δράστης προξενεί ένα αίσθημα αμηχανίας και ντροπής στο θύμα με αισχρά σκίτσα, ανήθικες χειρονομίες, αγενή «αστεία» και σχόλια σεξουαλικού περιεχομένου εις βάρος του θύματος και ερωτήσεις παρόμοιας θεματικής.
- Το ρατσιστικό εκφοβισμό (racial bullying): πρόκειται για μια ειδική περίπτωση εκφοβισμού, που εκφράζεται σωματικά, κοινωνικά ή ψυχολογικά, και αποσκοπεί να στιγματίσει τη διαφορετικότητα του στόχου ως προς τη φυλή. Επίσης ο ρατσιστικός εκφοβισμός μπορεί να αφορμάται από τη διαφορετικότητα του στόχου ως προς την κοινωνική τάξη και την οικονομική κατάσταση, την προφορά ή απλώς από το ότι ο στόχος είναι καινούριος/-α στη γειτονιά και το σχολείο.

3. ΑΙΤΙΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Η εκδήλωση αυτής της εκφοβιστικής συμπεριφοράς είναι το αποτέλεσμα διάφορων εμπειριών και ερεθισμάτων στα οποία ίσως έχει εκτεθεί, με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο, το παιδί που εκφοβίζει (δηλαδή ο θύτης) κατά την διάρκεια της αναπτυξιακής του πορείας. Η ενδοσχολική βία αυξάνεται όλο και περισσότερο στις μέρες μας.

Τα παιδιά που εκφοβίζουν είναι πολύ πιθανόν να ήταν και να συνεχίζουν να είναι ακόμα και τώρα αποδέκτες εκφοβιστικών και βίαιων συμπεριφορών. Τα **ατομικά χαρακτηριστικά** των παιδιών όπως για παράδειγμα η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η ανασφάλεια του θύτη. Όταν ένα παιδί δεν έχει συμφιλιωθεί με τον εαυτό του και την προσωπικότητα του, συχνά εκφοβίζει προκειμένου ο ίδιος να νιώσει ανώτερος από τους άλλους καθώς νομίζει ότι αντλεί δύναμη και ισχύ από αυτούς την συμπεριφορά. Επιπλέον με αυτόν τον τρόπο, δηλαδή μέσα από την εκδήλωση εκφοβιστικών συμπεριφορών μπορεί να έχουν ως στόχο να τραβήξουν την προσοχή, να έχουν αποδοχή από τους γύρω τους και να γίνουν περισσότερο δημοφιλείς. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μαθητές αυτοί είναι δυστυχημένοι και προσπαθούν να το μεταβιβάσουν αυτό, κάνοντας και τους άλλους να νιώθουν έτσι.

Ένας ακόμη λόγος που συνδέεται με την εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς είναι και τα συναισθήματα **ζήλιας** που μπορεί να νιώθει το παιδί που εκφοβίζει για τον αποδέκτη. Τότε στοχεύουν στην διαφορετικότητα του άλλου για να τον κάνουν να νιώσει

άσχημα. Επιπλέον η προσπάθεια των παιδιών να τραβήξουν την προσοχή ενδιαφέροντος από άτομα του **οικογενειακού τους περιβάλλοντος** καθώς και η ανεπαρκής υποστήριξη και επιρροή από αυτούς μπορεί να είναι ένας πιθανός λόγος. Μελέτες σχετικές με το θέμα, έχουν αποδείξει ότι οι υπερβολικές στερήσεις και οι συνεχείς απαγορεύσεις που επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά τους μπορεί να προκαλέσουν ψυχική αναταραχή και απογοήτευση σε αυτά, ιδίως όταν αισθάνονται ότι δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν μια επιθυμία τους. Έτσι οι υπερβολικά αυστηροί γονείς ενισχύουν τις επιθετικές τάσεις του αλλά και αντίθετα οι υπερβολικά παραχωρητικοί γονείς δεν θέτουν όρια στη συμπεριφορά του παιδιού

Πρέπει να προσθέσουμε ότι οι δράστες είναι διασπαστικά άτομα που δεν μπορούν να ελέγξουν τις ενορμήσεις τους και αρέσκονται στο να αρχίζουν καβγάδες. Υπάρχουν και κάποια σύνδρομα βιολογικής βάσης τα οποία προκαλούν επιθετικές συμπεριφορές όπως η διεξαγωγική ή μανιοκαταθλιπτική διαταραχή, η χρήση φαρμάκων όπως το αλκοόλ κοκαΐνη κ.α., το εμβρυικό αλκοολικό σύνδρομο (λόγω της κατάχρησης αλκοόλ από τη μητέρα), διάφοροι τύποι επιληπτικών διαταραχών και βιολογικές βλάβες στον εγκέφαλο (π.χ. όγκος ,αιμάτωμα κ.τ.λ.).

Το **σχολείο** είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες, το οποίο επηρεάζει το προφίλ του θύτη καθώς εξίσου και το προφίλ του θύματος .Το σχολείο διέπεται από κανόνες, που ρυθμίζουν την συμπεριφορά των μελών του και προβλέπει ποινές για όσους δεν υπακούν σε αυτούς τους κανονισμούς .Στόχος των ποινών είναι οι μαθητές να συμπεριφέρονται υπεύθυνα και ώριμα. Με την πειθαρχία αποτρέπεται η ανάρμοστη συμπεριφορά και διασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία της σχολικής κοινότητας. Οι συνθήκες του σχολείου επηρεάζουν αρνητικά τους μαθητές, τους δημιουργούν συναισθήματα λύπης, το υπερφορτωμένο πρόγραμμα δεν τους επιτρέπει να έχουν άλλες δραστηριότητες, με αποτέλεσμα να έχουν τάσεις εσωστρέφειας, να είναι αντικοινωνικοί, η υπομονή τους να εξαντλείται εύκολα και να οδηγούνται στο να ξεσπάνε σε συνομήλικους ή μικρότερους μαθητές του σχολείου τους.

Το άτομο μπορεί να εμφανίσει **νευρολογικά και παθολογικά προβλήματα** πράγμα που είναι βασικός παράγοντας εκτός από την απόδοση του στο σχολείο αλλά και πώς θα συμπεριφέρεται στους συμμαθητές του.

Η **παρακολούθηση της βίας** στις μέρες μας αποτελεί μια μορφή ψυχαγωγίας, αλλά και ως φαινόμενο η βία δεν είναι μόνο χαρακτηριστικό των καιρών μας. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε συγκεκριμένα παραδείγματα: ένα πλήθος θεατών παρακολουθεί χωρίς να αντιδράσει μια συμπλοκή στο δρόμο, όπως οι Ρωμαίοι διασκέδαζαν με τις ξιφομαχίες· η πάλη αποτελεί ένα δημοφιλές σπορ των θεατών όχι μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά σε πολλές χώρες της Μέσης Ανατολής· οι άνθρωποι διασκεδάζουν με την πάλη μεταξύ ζώων, π.χ. μεταξύ πετεινών στην Ινδονησία, μεταξύ σκύλων σε αγροτικές περιοχές της Ισπανίας ή και ταυρομαχίες στην ίδια χώρα. Αλλά και μέσα από τις περιγραφές των λαϊκών παραδόσεων, των παραμυθιών ή των φανταστικών ιστοριών εμφανίζεται το φαινόμενο της βίας αρκετά συχνά.

Όσο αφορά τα **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)** και ιδιαίτερα τα δελτία ειδήσεων προβάλλουν εκτενώς τα διάφορα είδη των βίαιων εγκλημάτων, που λαμβάνουν χώρα στον πλανήτη και μάλιστα αφιερώνουν αρκετό χρόνο στην προβολή τους προκειμένου να αυξήσουν το ποσοστό τηλεθέασης.

Οι σχέσεις των ανθρώπων χαρακτηρίζονται πολλές φορές από βιαιότητα κάθε είδους, που είναι άμεσα συνδεδεμένη με την **ανασφάλεια, την ανεργία, τις ελαστικές σχέσεις εργασίας και τις κάθε μορφής ανισότητες.**

Η πολλαπλή **κρίση της σύγχρονης κοινωνίας** είναι ένα βασικό αίτιο της έξαρσης της ενδοσχολικής βίας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια. Κρίση οικονομική, οικογενειακή, πνευματική, ηθική οδηγούν σε πράξεις βίας από την νεαρή ηλικία του ατόμου.

Πάρα πολλοί μαθητές σε όλον τον κόσμο δέχονται επιθέσεις εκφοβισμού και βίας στο σχολείο. Το γεγονός, όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν κάτι λανθασμένο που να δικαιολογεί την εκδήλωση τέτοιου είδους συμπεριφορών εναντίον τους. Τις περισσότερες φορές, λοιπόν, στόχος γίνεται το **“διαφορετικό”**, το οποίο μπορεί να αφορά σε οποιοδήποτε ανθρώπινο γνώρισμα, είτε εξωτερικό, είτε εσωτερικό. Για παράδειγμα, το χρώμα του δέρματος, η εθνικότητα, το φύλο, το βάρος, η σχολική επίδοση, η κοινωνική συστολή. Με την έννοια αυτή ο καθένας μπορεί να γίνει στόχος εκφοβιστικών και βίαιων συμπεριφορών σε κάποια φάση της ζωής του και συνεπώς το συγκεκριμένο φαινόμενο μας αφορά όλους. Εξάλλου, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που έχει το κάθε παιδί και γενικότερα ο κάθε άνθρωπος είναι και αυτά που τον κάνουν ξεχωριστό και μοναδικό μεταξύ δεσεκατομμυρίων ανθρώπων. Τα παιδιά που είναι παθητικά και αγωνιώδη είναι πιθανότερο να είναι θύματα του σχολικού εκφοβισμού. Τείνουν, επίσης, να αισθάνονται ανασφάλεια, να έχουν αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους και να κλαίνε συχνά.

Συνοψίζοντας κύρια αίτια που προκαλούν τον σχολικό εκφοβισμό είναι η κακοποίηση που πιθανόν έχουν δεχτεί, τα συναισθήματα ζήλιας τους, η ανασφάλεια, η έλλειψη αυτοπεποίθησης, η δυστυχία που νιώθουν και η ανατροφή τους κάτω από ένα περιβάλλον απορριπτικό και βίαιο από το οποίο απουσιάζει η ενσυναίσθηση και η αποδοχή!

Αν και όλοι μπορεί να βρεθούν στην μία ή στην άλλη όχθη, υπάρχει μία γενική εικόνα για τα χαρακτηριστικά που συνήθως έχουν όσοι ανήκουν στην κατηγορία του θύτη ή του θύματος.

4. Η προσωπικότητα του θύτη

Οι θύτες στατιστικά είναι συνήθως παιδιά που δείχνουν έντονη αυτοπεποίθηση, που δεν πειθαρχούν σε κανόνες, θέλουν να επιβάλλονται και θεωρούν ότι η βία είναι κοινωνικά αποδεκτή. Διακρίνονται από επιθετικότητα. Έχουν την ανάγκη εξουσίας. Δεν παραδέχονται την παραβατική τους συμπεριφορά, όσο αφορά την επίδοση τους στα μαθήματα δεν είναι πολύ καλή, στη συνέχεια της ζωής τους καταλήγουν σε παραπρωματικές πράξεις. Κάποιοι από τους θύτες έχουν υποστεί βία στην οικογένεια τους. Συνήθως έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση!..Έχουν μεγαλύτερη σωματική δύναμη από τα θύματα. Με την κακομεταχείριση των άλλων αισθάνονταν ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Είναι αντιδραστικοί, αντικοινωνικοί και οποιαδήποτε πρόβλημα το διαχειρίζονται με βιαιότητα. Τέλος είναι άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται από ένα υπερτροφικό <<εγω>>. Εξυβρίζει άλλα παιδιά, διαδίδει ψευδής φήμες ή κατηγορίες. Δημιουργεί ιστορίες που δημιουργούν μπελάδες. Συμμετέχει σε συμμορίες. Διαβάλλει άλλα παιδιά σε φίλους του για να τα αποξενώσει. Δεν γνωρίζει ότι κάνω λάθος, Είναι επιπόλαιος, έχει αδυναμία διαχείρισης θυμού, χωρίς όρια, αντιγράφει τη συμπεριφορά των γονέων, έχει έλλειψη ευσυναισθησίας, δεν έχει τύψεις και έχει την ικανότητα να ξεφεύγει από καταστάσεις και να πείθει. Ωστόσο ακολουθεί την παρέα στην άσκηση βίας υιοθετούν τον ρόλο του αρχηγού στις παρέες ή φτιάχνουν κλίκες ενώ δεν είναι απαραίτητα μεγαλόσωμοι.!

5. Η προσωπικότητα του θύματος

Αγχώδη και ανασφαλής από το μέσο όρο των μαθημάτων. Είναι επιφυλακτικοί συνήθως, ευαίσθητοι και ήσυχoi, όταν δέχονται επίθεση από άλλους μαθητές, θυμώνουν και κλαίνε στα πειράγματα (τουλάχιστον σε μικρότερες τάξεις) και αποσύρονται. Τα θύματα παρουσιάζουν επίσης χαμηλή αυτοεκτίμηση και έχουν αρνητική άποψη για τον εαυτό τους και την κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Συχνά θεωρούν τον εαυτό τους αποτυχημένο και αισθάνονταν ανόητοι και άχαροι ενώ είναι ντροπαλοί. Κατά κανόνα στο σχολείο τα θύματα είναι απομονωμένα, εγκαταλελειμμένα και δεν έχουν ούτε έναν καλό φίλο στην τάξη τους. Ωστόσο δεν έχουν επιθετική ή ενοχλητική συμπεριφορά, γι αυτό και δεν μπορούν να αποδώσουν τον εκφοβισμό στη δική τους προκλητική στάση απέναντι στους συμμαθητές τους. Τα παιδιά αυτά έχουν συχνά αρνητική στάση προς τη βία και τη χρήση βίαιων μέσων. Στην περίπτωση που είναι αγόρια, θα είναι μάλλον πιο αδύναμα από το μέσο όρο. Τα θύματα τις περισσότερες φορές είναι σχετικά μικρόσωμα, ντροπαλά παιδιά και έχουν υπερπροστατευτικούς γονείς. Επίσης, θύματα γίνονται συχνά τα παιδιά με κάποια ιδιαιτερότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό που τα διαφοροποιεί από το μέσο όρο, αν είναι για παράδειγμα πολύ ψηλά ή κοντά, παχουλά ή πολύ καλοί μαθητές.

6.Επίδραση των παρευρισκόμενων

Η επίδραση των παρευρισκόμενων (bystander effect) ή αλλιώς το σύνδρομο Genovese είναι ένα φαινόμενο της κοινωνικής ψυχολογίας στο οποίο τα άτομα αρνούνται να πάρουν την ευθύνη ή να δώσουν βοήθεια όταν άλλα άτομα είναι παρόντα. Η πιθανότητα ένας περαστικός να βοηθήσει κάποιον θεωρείται ότι είναι αντιστρόφως ανάλογη του αριθμού των παρευρισκόμενων. Όσο δηλαδή περισσότεροι άνθρωποι είναι παρόν τόσο λιγότερο πιθανό είναι να βοηθήσει κάποιος. Όταν όμως υπάρχουν άλλοι παρευρισκόμενοι τότε στο μυαλό του επιδρά η βασική αρχή της κοινωνικής επιρροής. Παρακολουθεί τις αντιδράσεις των άλλων ανθρώπων για να δει αν οι άλλοι θεωρούν ότι είναι απαραίτητο να παρέμβει. Ακόμη ο φόβος ότι ίσως θα μπλέξουμε αν βοηθήσουμε ενισχύεται αρκετά με το να βλέπουμε ότι οι κανείς άλλος δεν βοηθά.

Υπάρχουν και μαθητές που υποστηρίζουν το σχολικό εκφοβισμό ενεργά και ανοιχτά, γελώντας ή στρέφοντας το βλέμμα των υπολοίπων στα σχετικά περιστατικά, αλλά δε συμμετέχουν οι ίδιοι/-ες ενεργά. Πρόκειται για τους επονομαζόμενους παθητικούς θύτες (passive bullies) ή υποστηρικτές (supporters). Κάποιοι μαθητές τους αρέσει να υπάρχουν κρούσματα σχολικού εκφοβισμού στο σχολείο τους, αλλά προς τα έξω δε δείχνουν να τον υποστηρίζουν. Αυτούς ο Olweus τους αποκαλεί πιθανούς/δυνητικούς θύτες (possible bullies) ή παθητικούς υποστηρικτές (passive supporters). Στην ουδέτερη ζώνη ο Olweus παρατηρεί τη συγκέντρωση των αδέσμευτων/απεμπλεκόμενων παθητικών θεατών (disengaged onlookers), οι οποίοι δεν εμπλέκονται και δεν παίρνουν καμία θέση και δε δραστηριοποιούνται προς καμία κατεύθυνση..

Παρατηρούνται μάλιστα και αναμενόμενες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων: οι υπερασπιστές είναι κυρίως κορίτσια, όπως και οι αμέτοχοι, ενώ τα αγόρια συχνότερα ενισχύουν ή βοηθούν το θύτη. Τα θύματα σε περιστατικά εκφοβισμού κάποιου τρίτου διαδραματίζουν το ρόλο κυρίως του υπερασπιστή ή του αμέτοχου, ενώ σπανιότερα το ρόλο του θύτη (οπότε πρόκειται για θύτες/θύματα), του ενισχυτή ή του βοηθού του.

7.ΟΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ:

Οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις του εκφοβισμού και της βίας στα παιδιά είναι πολλές και σοβαρές. Τα παιδιά που πέφτουν θύματα εκφοβισμού και βίας στο σχολείο είναι δυνατόν:

- να νιώσουν έντονο άγχος και ανασφάλεια,
- να παρουσιάσουν σχολική άρνηση,
- να κάνουν πολλές απουσίες από το σχολείο,
- να οδηγηθούν σε σχολική αποτυχία.
- να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες και ψυχοσωματικά προβλήματα, όπως πονοκεφάλους, πόνους στην κοιλιά, διαταραχές ύπνου, ενούρηση
- να παρουσιάσουν φοβίες, κατάθλιψη, απόπειρες αυτοκτονίας.

Τα παιδιά-θύτες, αυτά που ασκούν τον εκφοβισμό και τη βία, βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο:

- να απομακρυνθούν από το σχολείο,
- να διακόψουν τη σχολική φοίτηση,
- να εμφανίσουν τάσεις φυγής από το σπίτι,
- να εξελιχθούν, σε ποσοστό που προσεγγίζει το 50%, σε ενήλικες με αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά.

8.ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Οι επιπτώσεις της ενδοσχολικής βίας στην συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού επιβάλλουν την συστηματική πρόληψη και την κατάλληλη αντιμετώπιση του προβλήματος με την συνδρομή όλων των φορέων της εκπαίδευσης, των εκπαιδευτικών, των γονιών και των μαθητών.

ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ:

Οι γονείς οφείλουν να:

- Διακρίνουν έγκαιρα τα συμπτώματα(μειωμένη διάθεση, υποχώρηση των σχολικών επιδόσεων, του ενδιαφέροντος για μάθηση, αδικαιολόγητες απουσίες, εσωστρέφεια κ.λ.π.) που υποδουλώνουν διατάραξη της σχέσης του εφήβου με το σχολείο.
- Αντιμετωπίζουν το πρόβλημα με ψυχραιμία, αποφεύγοντας αντιδράσεις πανικού ή και μείωση της προσωπικότητας του παιδιού.

- Ενισχύουν την αυτοεκτίμηση του παιδιού και να το ενθαρρύνουν να συμπεριφέρεται με αξιοπρέπεια και ευθύτητα σε δύσκολες καταστάσεις.
- Προτείνουν συγκεκριμένους τρόπους αντίδρασης του παιδιού σε ανάλογες περιπτώσεις.
- Επιδιώκουν συχνότερη επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς και να συζητούν με αυτούς για τα προβλήματα του παιδιού τους, αναζητώντας λύσεις.
- Επιζητούν την συνδρομή/συμβουλή ειδικών ψυχικής υγείας, καθώς ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα σύνθετο πρόβλημα που υπερβαίνει τις προσωπικές τους γνώσεις και απαιτεί ειδική μεταχείριση.
- Ικανοποιούν τις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού, μεριμνώντας διαρκώς για την ύπαρξη και την διατήρηση υγιούς οικογενειακού κυκλώματος που στηρίζεται στο ενδιαφέρον, την επικοινωνία και την στήριξη των παιδιών τους.

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να:

- Διακρίνουν και αντιμετωπίζουν με ευθύτητα τα φαινόμενα βίας και εκφοβισμού, να μην τα αποσιωπούν από φόβο, αγωνία ή αδιαφορία, η σιωπή και συγκάλυψη ενισχύουν αυτά τα φαινόμενα και συνιστούν συγκατάβαση και συνενοχή από την πλευρά του εκπαιδευτικού.
- Συζητούν στην τάξη για τα περιστατικά με διακριτικότητα και ευαισθησία στοχεύοντας στην ευαισθητοποίηση των μαθητών, την άρση των παρεξηγήσεων, την αλληλοκατανόηση και την συμφιλίωση.
- Επιδιώκουν την επικοινωνία με τους γονείς και την συμμετοχή τους στην αντιμετώπιση των προβλημάτων στο σχολικό περιβάλλον.
- Ενισχύουν την αυτοεκτίμηση των μαθητών και να ενθαρρύνουν την συνεργατική μάθηση και την δημιουργικότητα.

Η Πολιτεία οφείλει να:

- Μεριμνά για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όσων αφορά τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση ενός τόσο σύνθετου προβλήματος.
- Προωθεί θεσμούς για την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία των γονέων με το σχολείο.
- Στελεχώνει τις εκπαιδευτικές μονάδες με ειδικούς ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων.
- Δημιουργεί εκπαιδευτικές συνθήκες(*υποδομές, περιεχόμενο μάθησης, φιλοσοφία εκπαίδευσης) που θα μετατρέψουν το σημερινό απρόσωπο και ανταγωνιστικό σχολείο σε ένα χώρο δημιουργικής μάθησης και υγιούς κοινωνικοποίησης.

Γονείς..	Εκπαιδευτικοί	Πολιτεία	M.M.E.
1.Επαγρύπνιση	↔	1.Τιμωρία	1.Διαφήμιση
2.Επικοινωνία	↔	2.Επιμόρφωση Εκπαιδ.	2.Φυλλάδια
3.Ενίσχυση Αυτοπεποίθησης		3.Συνεργ. Γονέων-σχολ.	3.Συζήτηση
		4.Ψυχολόγοι	4.Εκστρατεία
		5.Υποδομές	

Οι τρόποι αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού οφείλουν να είναι καίριοι και συντονισμένοι:

- Απαιτούνται δράσεις πρόληψης του φαινομένου σε επίπεδο σχολικού συστήματος και τάξης. Η ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικών δράσεων ενθαρρύνει τους μαθητές να καλλιεργήσουν συναισθήματα αλληλοαποδοχής, αλληλεγγύης και υποστήριξης. Η διαδικασία της μάθησης δεν έχει το στερεότυπο χαρακτήρα της μετάδοσης γνωστικού φορτίου από τον εκπαιδευτικό αλλά δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να προχωρήσουν διερευνητικά και ανακαλυπτικά με πνεύμα συνεργασίας στο καινούριο και να προσεγγίσουν παράλληλα με βιωματικές διαδικασίες την προσωπικότητα των συμμαθητών τους. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά προχωρούν ενισχυμένα με λιγότερες προκαταλήψεις για το διαφορετικό και υιοθετούν μια διευρυμένη αντίληψη για την αποδοχή του.
- Η πρόληψη είναι επιτακτική αναγκαιότητα και σε επίπεδο οικογενειακής δομής. Οι γονείς οφείλουν να μεγαλώνουν τα παιδιά τους και να διαπλάθουν το χαρακτήρα τους με γνώμονα υγιείς ανθρωπιστικές αξίες και αρχές. Πρέπει να αξιοποιούν το διάλογο και να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των έμφυτων κλίσεων και των ταλέντων τους. Είναι ωφέλιμη η καλλιέργεια του σεβασμού προς τους συνανθρώπους και η επιβράβευση και αναγνώριση των προσπαθειών τους ώστε να ενισχύεται η αυτοεκτίμησή τους.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ανανεώνουν όχι μόνο το γνωστικό δυναμικό τους αλλά και τις παιδαγωγικές δεξιότητές τους και να επιμορφώνονται για την αντιμετώπιση των φαινομένων που διαταράσσουν την ομαλή λειτουργία της

σχολικής κοινότητας και παρεμποδίζουν την κοινωνικοποίηση των μελών του.

- Η ορθή αντιμετώπιση των περιστατικών του σχολικού εκφοβισμού απαιτεί επίσης την αгаστή συνεργασία των εκπαιδευτικών, των γονέων και κηδεμόνων αλλά και των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών και φορέων. Είναι χρήσιμη η αξιοποίηση συμβουλευτικών σταθμών, κοινωνικών υπηρεσιών των δήμων, κέντρων που είναι στελεχωμένα με κατάλληλο προσωπικό (ψυχολόγους, θεραπευτές, ειδικούς παιδαγωγούς, κοινωνικούς λειτουργούς).
- Η έκθεση των παιδιών στη συνεχή προβολή αρνητικών κοινωνικών προτύπων και επιθετικών ηρώων από τα μέσα ενημέρωσης και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια πρέπει να ελέγχεται από το γονεϊκό περιβάλλον και να αντικαθίσταται με δημιουργικές διεξόδους απασχόλησης όπως αθλητικές δραστηριότητες, καλλιτεχνικές απασχολήσεις

